

Základní pojmy teorie práva II

Daniel Bartoň

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

Základy práva, 18. září 2013

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Přehled přednášky

Základní pojmy
teorie práva II

Daniel Bartoň

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny a zániku právních vztahů

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní odpovědnosti
Právní delikty

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Pojem interpretace práva

- ▶ Výklad práva (právního textu) za účelem objasnění jeho obsahu, smyslu a významu
- ▶ Smyslem interpretace práva je zajistit jednotný postup orgánů aplikujících právo (princip právní jistoty)
- ▶ Dle **subjektu** interpretace rozlišujeme:
 - ▶ laický výklad
 - ▶ doktrinální výklad – prováděný právními odborníky
 - ▶ výklad orgánu aplikujícího právo (např. soudu) – závazný pro daný případ
 - ▶ služební výklad – závazný pro podřízené
 - ▶ autentický výklad – podává ten, kdo předpis vydal
 - ▶ legální výklad – všeobecně závazný
- ▶ **Objektem** interpretace mohou být například:
 - ▶ normativní texty
 - ▶ smlouvy, statuty
 - ▶ rozhodnutí orgánů aplikujících právo

Gramatická (jazyková) metoda

- ▶ Zaměřuje se na jazykovou stránku textu
- ▶ Spočívá na gramatické a sémantické analýze právního textu
- ▶ Zkoumá smysl jednotlivých slov, slovních spojení, složení vět etc.
- ▶ Některá specifika právního jazyka:
 - ▶ synonyma v běžném jazyce nemusí být synonymy v právu a naopak
 - ▶ některé pojmy definovány přímo právními předpisy, jiné judikaturou nebo právní teorií

Interpretace práva

Pojem interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah

Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Systematická metoda

- ▶ Studuje umístění právní normy v textu i kontextu
- ▶ Hodnotí se např. v jakém předpise se nachází, v jaké části předpisu
- ▶ Studuje se také vztah k dalším právním předpisům, postavení těchto předpisů v rámci právního řádu atp.

Interpretace práva

Pojem interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah

Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Logické metody I

- ▶ Zaměřují se na (formálně) logickou strukturu textu
- ▶ **argumentum a contrario** (důkaz z opaku) – vylučuje, aby byla platná negace platné normy
- ▶ **argumentum per eliminationem** (důkaz vyloučením) – platí-li něco pro určitý prvek množiny, neplatí to pro ostatní (uplatní se hlavně u taxativních výčtů)
- ▶ **argumentum per analogiam** nebo také **argumentum a simili** (důkaz podobnosti) – platí-li něco pro určitou skutečnost, platí to i pro skutečnost podobnou (uplatní se především v soukromém právu, slouží k vyplnění nezamýšlených mezer v právu; analogie není možná v případě určování sankcí nebo rozsahu pravomocí orgánů veřejné správy)

Interpretace práva

Pojem interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah

Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

- ▶ **argumentum a fortiori** (důkaz silou, významem) – má dvě podoby:
 - ▶ **a minori ad maius** (od menšího k většímu) – platí-li něco pro méně významnou skutečnost, pak to jistě platí i pro skutečnost významnější
 - ▶ **a maiori ad minus** (od většího k menšímu) – platí-li něco pro významnější skutečnost, pak to jistě platí i pro skutečnost méně významnou
- ▶ **argumentum ad absurdum (reductio ad absurdum)** – pokud by některý z možných závěrů byl zjevně absurdním, odmítneme jej
- ▶ **argumentum a silentio legis** – jestliže určitá skutečnost není právem upravena, pak pro subjekty práva platí, že co není zákonem zakázáno, je povoleno, a naopak pro státní orgány, že nemají v dané věci pravomoc

Nadstandardní metody

- ▶ Je pro ně charakteristická *argumentace e ratione legis* – argumentace smyslem (duchem, účelem) zákona; jdou za samotný text zákona, ale neměly by s ním být v rozporu
- ▶ **Historický výklad** – zjišťuje smysl zákona z hlediska úmyslu zákonodárce (k tomu se užívají např. preambule, obecná ustanovení, důvodové zprávy, záznamy rozprav normotvůrce)
- ▶ **Teleologický výklad** – zkoumá, jaký je současný účel a smysl rozebírané právní normy vzhledem k zaměření celého právního předpisu, který ji obsahuje
- ▶ **Komparativní (srovnávací) výklad** – vykládá normu na základě srovnání obdobné úpravy v jiných právních předpisech nebo jiných právních řádech

Interpretace práva

Pojem interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah

Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní

odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Druhy výkladu dle výsledku

- ▶ **Výklad doslovný** (adekvátní) – nejvíce odpovídá textu normy, měl by být základem
- ▶ **Výklad extenzivní** (rozšiřující) – rozsah vykládané právní normy bude širší, než by byl v případě výkladu doslovného
- ▶ **Výklad restriktivní** (zužující) – rozsah vykládané právní normy bude užší, než by byl v případě doslovného výkladu

Argumentace

- ▶ Argumentace znamená uvádění důvodů pro určité tvrzení; rozlišujeme dvě roviny:
 - ▶ **skutková** (*questiones facti*) – z faktických poznatků se induktivně vyvozují určité závěry
 - ▶ **právní** (*questiones iuris*) – provádí se podřazení (subsumpce) skutečností pod právní normu (deduktivní postup)

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Právní vztah

- ▶ Právní vztah je společenský vztah mezi nejméně dvěma konkrétně určenými právními subjekty, upravený právními normami, v němž jeho účastníci jsou nositeli vzájemně spjatých subjektivních práv a právních povinností, které vznikají těmto subjektům přímo nebo zprostředkovaně na základě právních norem.
- ▶ Právní vztah má tři znaky:
 - ▶ subjekty
 - ▶ objekt
 - ▶ obsah

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Předpoklady vzniku, změny a zániku právních vztahů

- ▶ Předpokladem vzniku právního vztahu jsou:
 - ▶ právní norma
 - ▶ právní skutečnost – okolnost, se kterou právní norma spojuje vznik, změnu a zánik právního vztahu, tj. subjektivních práv a povinností
- ▶ Právní vztah může vzniknout
 - ▶ přímo ze zákona (ex lege) – výjimečné
 - ▶ na základě právní skutečnosti

Právní skutečnosti I

- ▶ Právními skutečnostmi jsou právní jednání, protiprávní jednání, právní události a protiprávní stavy
- ▶ **Právní jednání** – projev vůle souladný s normami práva; rozlišujeme:
 - ▶ **Právní úkony** fyzických a právnických osob – projevy vůle směřující ke vzniku, změně nebo zániku subjektivních práv a právních povinností
 - ▶ jednostranné, dvoustranné a vícestranné
 - ▶ verbální (ústní), písemné a konkludentní (mlčky učiněné)
 - ▶ Individuální právní akty orgánů veřejné moci
 - ▶ **konstitutivní** – vytvářejí nové právní poměry, působí *ex nunc* (od nyní)
 - ▶ **deklaratorní** – deklarují právní poměry, ale samy je nezakládají (nemají povahu hmotněprávní skutečnosti), působí *ex tunc* (od tehdy)

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Právní skutečnosti II

- ▶ **Protiprávní jednání** – projev vůle, kterým je porušena nebo není dodržena právní povinnost; může být
 - ▶ *komisivní* – spočívající v aktivní činnosti delikventa
 - ▶ *omisivní* – spočívající v nečinnosti, která je porušením norem práva, aktu aplikace práva nebo smlouvy

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Právní skutečnosti III

- ▶ **Právní událost** – druh mimovolní právní skutečnosti, která nastává objektivně, přičemž následky, které jsou s ní spojeny, jsou v souladu s normami práva
- ▶ důležitou právní událostí je plynutí času; následkem uplynutí času (lhůty) může být:
 - ▶ *promlčení* – zánik vymahatelnosti práv a povinností (právo sice trvá, ale nelze se jej dovolat u soudu; vznese-li povinná strana námitku promlčení, pak promlčený vztah trvá pouze v podobě *naturální obligace*)
 - ▶ *prekluze* – úplný zánik práv a povinností
 - ▶ *vydržení práv a povinností* – po uplynutí časové lhůty vznikají práva a povinnosti (typicky vlastnické právo k věci)

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Právní skutečnosti IV

- ▶ **Protiprávní stav** – objektivně nastalý stav, který je v rozporu s právem a nemá povahu projevu vůle
Následkem je vznik *objektivní odpovědnosti*, tedy odpovědnosti, která vzniká někomu, kdo protiprávní stav nezavinil

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Pojem právní odpovědnosti

- ▶ Právní odpovědnost je zvláštní forma právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy
- ▶ Právními skutečnostmi, jimiž vzniká právní odpovědnost, jsou protiprávní jednání a protiprávní stav

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Druhy právních následků porušení právní povinnosti

- ▶ Trvání původní (primární) povinnosti a možnost vynutit ji právem předvídaným způsobem
- ▶ Vznik nové (sekundární) povinnosti
- ▶ Další možné následky:
 - ▶ **neplatnost právního úkonu** – sankce za to, že není v souladu se zákonem
 - ▶ **zánik práva**, které koresponduje s porušenou povinností

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Funkce právní odpovědnosti

- ▶ **Reparační (kompenzační)** – může mít dvojí formu:
 - ▶ *naturální restituce* – uvedení v předešlý stav
 - ▶ *odškodnění*
- ▶ **Satisfakční** – zadostiučinění ve vhodné a účelné formě (typická pro oblast práva na ochranu osobnosti)
- ▶ **Preventivní** – působení na předcházení vzniku porušení právní povinnosti
- ▶ **Represivní** – způsobení újmy tomu, kdo porušil právní povinnost
- ▶ **Informační** – poskytuje informace o následcích protiprávního jednání a protiprávních stavů, charakterizuje určitým způsobem danou společnost

Klasifikace právní odpovědnosti

- ▶ V **soukromoprávní** oblasti vzniká odpovědnostní vztah mezi poškozeným a delikventem; může jít např. o:
 - ▶ odpovědnost za škodu
 - ▶ odpovědnost z prodlení
 - ▶ odpovědnost z bezdůvodného obohacení
 - ▶ odpovědnost za vadu věci
 - ▶ odpovědnost za zásah do nehmotného statku (např. cti, důstojnosti, dobrého jména)
- ▶ Ve **veřejnoprávní** oblasti jde typicky o:
 - ▶ trestní odpovědnost
 - ▶ správní odpovědnost
 - ▶ disciplinární odpovědnost
 - ▶ ústavní odpovědnost
 - ▶ mezinárodněprávní odpovědnost

Právní delikty

- ▶ Právním deliktem se rozumí porušení či nesplnění právní povinnosti
- ▶ Právní delikty můžeme dělit obdobným způsobem jako druhy právní odpovědnosti
- ▶ S jednotlivými druhy právních deliktů se seznámíme v průběhu kurzu: trestné činy, přestupky, správní delikty atp.

Konstrukce právních deliktů I

- ▶ U právních deliktů rozlišujeme 4 prvky: objektivní stránka, objekt, subjekt, subjektivní stránka
- ▶ **Objektivní stránka deliktu**
 - ▶ jednání (projev vůle navenek), které způsobuje určitý následek
 - ▶ mezi jednáním a následkem musí být příčinná souvislost
- ▶ **Objekt deliktu** – právem chráněný zájem, na který delikvent útočí (např. život, majetek, zdraví)

► Subjekt deliktu

- ten, kdo se dopustí porušení právní povinnosti a kterému právo přiznává způsobilost k protiprávnímu jednání
- musíme se zabývat otázkou, zda se konkrétní (fyzická či právnická) osoba může dopustit daného deliktu
- fyzické osoby mohou nést odpovědnost, pouze pokud dosáhnou určitého věku a pokud jsou schopny rozpoznat následky svého jednání a toto jednání ovládnout

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

► Subjektivní stránka deliktu

- rozhodující složkou je *zavinění* = vnitřní psychický vztah delikventa k jednání a jeho následku
- u zavinění zkoumáme dvě složky: *vědomí* a *vůli*
- rozlišujeme následující druhy **zavinění**:
 - **přímý úmysl** (*dolus directus, dolus malus*) – delikvent ví, že to, co činí, je protiprávní, a že může způsobit škodlivý následek – a tento následek způsobit chce
 - **nepřímý úmysl** (*dolus eventualis*) – delikvent ví, že to, co činí, je protiprávní, a že může způsobit škodlivý následek – a pro případ, že se tak stane, je s tím srozuměn
 - **hrubá (vědomá) nedbalost** (*culpa levis*) – delikvent ví, že to, co činí, je protiprávní, a že může způsobit škodlivý následek – a bez přiměřených důvodů se spoléhá na to, že následek nenastane
 - **lehká (nevědomá) nedbalost** (*culpa lata*) – delikvent neví, že to, co činí, je protiprávní, a že může způsobit škodlivý následek – ačkoliv to vědět měl a mohl

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr

Subjektivní a objektivní odpovědnost

- ▶ **Subjektivní odpovědnost** – předpokládá vždy zaviněné porušení právní povinnosti; uplatní se u ní všechny 4 složky právních deliktů
- ▶ **Objektivní odpovědnost**
 - ▶ odpovědnost za protiprávní stav, za výsledek
 - ▶ neexistuje u ní subjektivní stránka (neposuzuje se zavinění)
 - ▶ je u ní obvykle možnost *liberace* – odpovědnost např. nenastoupí, pokud subjekt prokáže, že by škodlivý následek nastal, i kdyby vyvinul veškeré úsilí, které je po něm možné požadovat
 - ▶ pokud je možnost liberace vyloučena, jde o *absolutní objektivní odpovědnost*

Závěr

- ▶ Dotazy
- ▶ Na příště přečíst nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 3/06 ze dne 6. listopadu 2007
(najdete jej např. na <http://nalus.usoud.cz/>)

Interpretace práva

Pojem interpretace práva
Metody interpretace práva
Argumentace v právu

Právní vztahy

Pojem právní vztah
Předpoklady vzniku, změny
a zániku právních vztahů

Právní odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti
Právní delikty

Závěr